

MARȚIAL ȘI EPIGRAMA ANTICĂ

Cuvântul “EPIGRAM” își are originea greacă prin “inscripție poetică pe un cadou-lucrare de artă, sau pe un mormânt”, care explica sensul spiritual (tradus prin “scrie pe”).

Pe noi românii, ne duce gândul la epitafurile glumețe de la monumentele funerare din Cimitirul Vesel de la Săpânța.

Cea mai veche inscripție este datată în Sec. VIII î.Hr., denumită “Cupa lui Nestor”, pe o ceașcă de lut, o epigramă cu 3 rânduri (despre vin și Afrodita...; Nestor, bătrânul rege înțelept):

*„Sunt frumoasa ceașcă a lui Nestor,
cine va bea din această cupă
imediat dorința Afroditei cu frumoasa coroană îl va lua”*

Treptat, în epoca elenistică, latină și bizantină, epigrama a devenit un adevărat gen literar, cu tentă satirică.

Printre vechile cărți cu epigrame, sunt de remarcat colecțiile de epigrame antice ale lui: Meleager de Gadara, Marțial și Catullus (Catul, cum avem astăzi pe Cotul cu “Registrul de intenții”...), Antologia Palatină, Antologia lui Planude, etc...

Antologia lui Meleager (sec.I î.Hr.), cuprinde 134 epigrame. Iată una, în care, normal, se ocupă de vin și...buzes-emoțiile dragostei, o temă preferată și astăzi:

*“Cupa de vin se bucură: scumpa buză Zenophilè
Se laudă că a atins-o, când s-a aplecat să sorbă.
Pahar de vin fericit! Îmi doresc ca, cu buzele lipite de ale mele,
Tot sufletul meu la un tiraj să bea ca vinul”.*

“Antologia Palatină”, scrisă în Sec. X, cuprinde 50 poeți, 3700 epigrame în 15 cărți, descoperită în 1607 la Biblioteca din Heideger, bibliotecă denumită Palatina. Dintre autori: Meleager, Posidippo, Marțial, Antipater, Leonidas, Teocrit, etc.

“Antologia lui Planude” a fost alcătuită în Sec XIV de un călugăr bizantin și cuprinde 2400 epigrame.

Marcus Valerius Martialis (MARȚIAL)

A trăit între anii 40-104 d.Hr., și a fost un poet latin, creatorul epigramei moderne. A scris 12+3 cărți cu epigrame, o oglindă clară a societății vremii sale, atacând dur politicienii.

Scriitorul și filozoful german Lessing, reprezentant al iluminismului german, scria că “epigrame s-au mai scris de către greci și romani, dar Marțial a fost “primul epigramist””.

A participat la Campania romană din anul 87 din Dacia. Triumful lui Domițian și al generalului Tettius Iulianus asupra dacilor, este numit de acest poet ca fiind triumf asupra Hyperboreilor (oameni din ținuturi nordice). Multe ciocniri romano-dace au fost la Tapae (lângă Sarmizegetusa). De fapt, în anul 87 romanii au fost învinși, iar generalul Fuscus ucis. Dar în anii următori, Domițian, răzbunător, a revenit, s-a războit, s-a făcut un pic de pace. Ba Decebal a fost recunoscut ca rege dac colaborator, primind și ceva bani de la romani pentru refaceri. Dar a fentat regulile și cu banii s-a fortificat. Traian supărat, în 101 i-a învins definitiv pe daci. Miza uriașă era aurul dacilor. Mulți

bărbați daci au pierit în războaie. Din soldații romani de ocupație și femeii dace, se pare că provine parțial poporul român (“Și-o puse cu cracii-n sus, lângă murus dacicus...”, din poezia “Formarea poporului român” de istoricul prof., univ. Paul Iuliu, fost Director la Bruckental)...Iată deci, un fel de legătură al latinului Marțial cu dacii..

Nu a avut o viață ușoară. Născut în Bilbilis, în Provincia romană din Spania de Nord, face acolo școala de gramatic (secretar-scriitor) și retorică (oratorie). La 24 de ani vine la Roma, duce o viață modestă. Locuiește întâi la etajul 3 fără apă și căldură (“un umil dulap”, spunea Marțial), apoi o căsuță în Quirinale. Nu-i plăcea că trebuie să fie curtenitor cu bogații Romei, și se reîntoarce în orașul natal, unde o admiratoare, Marcella, îi donează o moșioară. Se pare că s-ar fi căsătorit cu bătrâna văduvă. Normal că i-a făcut Marcelliei versuri elogioase...(*“Eu nu mai sufăr lipsa cetății-mpărătești;/ Marcella, pentru mine, întreaga Romă ești”*). În provincie însă, nu a fost atât de inspirat ca în uriașa Romă, în care era înconjurat de atâtea motive de satiră.

Epigrama lui, pornește întotdeauna de la un fapt concret din viață, tratat la modul satiric.

Preluând din ideile lui Marțial, aș zice:

“-În România un om cinstit nu-și poate face loc?

-Ba da, se poate întâmpla, de are mult noroc”...

Marțial construiește primele versuri după gândul nostru, apoi în ultimele așterne “poanta” explozivă.

De pildă, după ce descrie dugheana de parfumuri ale unei femei, finalizează:

“O, Galla, nu-mi place năravu-ți ușurel;

De-o parfumez, miroase și javra mea la fel”...

Uneori, nu-i lipsește modestia, (precum “Mihai Beniuc, poet din România”...:

“Acesta-i Marțial ce ți-a plăcut,

Poetul pretutindeni cunoscut”

Marțial are un ton ingenios, înțepător, folosind, precum Catul (Catullus), distichmetrul, adică două versuri de structură metrică, cu rimă. Strofele sunt formate din unu, două sau mai multe distihuri.

A scris numai epigrame: 15 cărți de epigrame. În prefața de la Cartea I, Marțial afirmă: „*Am pus în cărțile mele destulă măsură pentru a nu jigni pe aceia care știu să se judece singuri”*

În anii 80, dedică o carte Colosseumului, “Cartea spectacolelor”, amfiteatrul inaugurat de Împăratul Titus.

Are ce are Marțial cu babele:::

“Ai pentru babe, Basuss, o patimă ciudată,

Nu te-am văzut cu fete frumoase niciodată,

Femeile pe moarte te-atrag, aici e buba,

N-o vrei pe Andromaca, ți-e poftă de Hecuba”.

Sau, “Babei care umbla să se mărite”:

“Vetustilla, trei sute de consuli te văzură!

Ți-au mai rămas trei fire de păr, și-un dinte-n gură; (...)

Vezi tot atât de bine ca bufnița în soare,

Și răspândești, ca țapul, în jurul tău, putoare (...)

Ai văduvit de-a rândul de trei sute de ori,

Și tot te mai furnică ai dragostei fiori!(...)"

Sau, "Nu-i destul de bătrână":

*"Să mă însor cu-o babă și să mi-o fac stăpână?
Aș lua-o, poate, de-ar fi și mai bătrână"*

Are și pentru mine și prietenii cu chelie, epigrama "Unui cap încălțat":

*" Văzându-te în lume, cum îți ascunzi chelia
Și tâmplele golașe cu blana unui țap,
Îți admirăm cu toții, o, Phoebus dibăcia
Cu care, dimineața, încalți pleșuvu-ți cap"*

Există la Marțial încrederea în propria menire (deși putea, a refuzat meseria de avocat), în iscusința "acului epigramei" care i-a adus gloria. Rămân memorabile versurile următoare: „*Citind aceste versuri, găsi-vei printre ele/ Și bune și mai slabe, și foarte multe rele;/ (...) Că doar așa, nu altfel, se poate scrie-o carte.*”

În final, o recomandare pentru epigramiști...("Lui Lassus")

*"Treizeci de epigrame sunt proaste-n cartea ta.
De-ar fi și-atâtea bune, n-ar fi o carte rea."*

(Traduceri de Tudor Măinescu, scriitor născut în Caracal, unde...)

Întocmit de **Aurel Lucian Chira**, SATIRICON Cluj.